

เมืองไทยในสิบปีหน้า

โดย
ช้อยันต์ สมุทวณิช

สูปีที่ 24 สถาบันนโยบายศึกษา
วันที่ 24 กันยายน 2552

ศาสตราจารย์ ดร.ช้อยันต์ สมุทวณิช

เป็นบุคคลสาธารณะ ซึ่งมีบทบาทต่อสังคมเป็นที่ยอมรับ
หลายบทบาทด้วยกัน ตั้งแต่เป็นครู นักคิด นักเขียน และ
นักปฏิบัติ ศาสตราจารย์ ดร.ช้อยันต์ เป็นนักวิชาการ
ชั้นนำเป็นที่รู้จักกันทั้งในประเทศ และต่างประเทศ มี
ผลงานมาก แต่เป็นงานที่มีคุณภาพสูง เพราะยึดหลักการ
เหตุผล ความถูกต้องและความสามารถในการเห็นภาพรวม
โดยปราศจากอคติ

สถาบันนโยบายศึกษา
INSTITUTE OF PUBLIC POLICY STUDIES

สนับสนุนโดย

Konrad
Adenauer
Stiftung

มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์

เมืองไทยในสิบปีหน้า

ชัยอนันต์ สมุทวณิช

พิมพ์ครั้งที่ 2

จากปาฐกถาเนื่องในโอกาสมูลนิธิประชากรครบ 10 ปี

เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2536

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ 2

ปาฐกถานี้ผมได้แสดงเมื่อต้นปี พ.ศ. 2536 สิบปีจาก 2536 ก็คือ พ.ศ. 2546 ปีนี้เป็นปี พ.ศ. 2552 ดังนั้น จึงล่วงเลยมาถึงสิบหกปีแล้ว

ในปาฐกถานี้ ผมเสนอความเห็นที่เห็นว่า ภูมิศาสตร์ จะมีความสำคัญมากขึ้น และก็เป็นความจริงที่เราได้เห็นความรุนแรงในภาคใต้ การแตกแยกกันระหว่างกลุ่มประชาชนที่สนับสนุนผู้นำทางการเมืองในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยพรรคการเมืองมีลักษณะเป็นพรรคภูมิภาคมากขึ้น

ผมได้ทำนายไว้ว่าจะเกิดความรุนแรงทั้งในเมืองและชนบท การก่อจลาจลในเมืองเป็นเรื่องที่เราไม่เคยคาดคิดมาก่อน และในปัจจุบันก็ยังมี การเคลื่อนไหวในเมืองอยู่เป็นระยะๆ

การเมืองไทย ยังไม่ได้มีเสถียรภาพ และพัฒนาไปในทางที่ดี แม้จะมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญหลายครั้ง นอกจากนั้นยังมีการรัฐประหารเกิดขึ้นโดยไม่มีใครคาดคิดด้วย

การเมืองไทยอีกสิบปีข้างหน้าจะเป็นอย่างไรนั้น เป็นเรื่องที่ทำนายยาก แต่เราก็ได้เห็นมิติและประเด็นใหม่ๆ ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน สองประการ คือ ความแตกแยกระหว่างคนในชาติ และความพยายามที่จะทำลายสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งสองเรื่องนี้ จะทำให้การเมืองไทยในอนาคตมีแต่ความรุนแรงอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

ชัยอนันต์ สมุทวณิช

กันยายน 2552

คำนำจากสถาบันนโยบายศึกษา

เมื่อต้นปี 2552 นี้ ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้มอบต้นฉบับหนังสือ “รัฐ” มาให้เพื่อตีพิมพ์อีกครั้งหนึ่ง นับว่าเป็นเวลาและโอกาสดีที่สถาบันฯ จะได้นำประเด็นเรื่อง “รัฐ” มาเปิดเวทีสร้างสรรค์เสวนาสาธารณะ คาดว่าจะจัดประมาณปลายปี คือเดือนกันยายน 2552 หลังจากหนังสือพิมพ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว แต่ในจังหวะเดียวกันนี้ ก็ได้พบต้นฉบับ “เมืองไทยในสิบปีหน้า” ซึ่ง ศ.ดร.สมศักดิ์ ชูโต ประธานมูลนิธิประชากร ได้เป็นผู้พิมพ์ปาฐกถาพิเศษของ ศ.ดร.ชัยอนันต์ ในงานครบรอบ 10 ปี ของมูลนิธิประชากร ซึ่งเมื่อได้อ่านแล้วพบว่าคำทำนายและการวิเคราะห์เกี่ยวกับเมืองไทยเมื่อปี 2536 นั้น มีความสอดคล้องกับปรากฏการณ์ทางสังคมการเมืองไทยในสมัยปัจจุบัน สถาบันฯ จึงได้ขออนุญาต ศ.ดร.สมศักดิ์ ชูโต นำมาพิมพ์เผยแพร่แก่สาธารณชน เพื่อต่อยอดการขบคิดหาทางเยียวยารัฐไทยต่อไป แม้ในระยะใกล้เพียงทศวรรษหน้านี้

สถาบันฯ ขอขอบคุณ ศ.ดร.สมศักดิ์ ชูโต ผู้ริเริ่มวงสนทนาเล็กๆ (Conversation Forum) แต่จับประเด็นใหญ่ๆ ของบ้านเมืองเป็นที่รวมของผู้รู้และผู้ใฝ่รู้มาก มาคุย และฟังซึ่งกันและกันอย่างมีอรรถรส และมีสาระติดค้างไปทำการบ้านต่อเพื่อสังคมตามแต่ภาระหน้าที่ของแต่ละคน และด้วยวงสนทนาสร้างสรรค์สาธารณะเช่นนี้ ที่ทำต่อเนื่องถึง 30 ปี จึงได้มี “เมืองไทยในสิบปีหน้า” เมื่อ 16 ปีก่อน มาเผยแพร่แก่สาธารณะอีกครั้งหนึ่ง

สถาบันฯ ขอขอบคุณ ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่กรุณาเขียนคำนำให้ในโอกาสที่นำกลับมาพิมพ์ซ้ำอีกครั้ง แม้ว่าสถาบันฯ

จะขอให้อาจารย์ได้เขียนต่อเพื่อเติมภาพคำทำนายทางวิชาการแก่เมืองไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า แต่อาจารย์ก็ละเว้นไว้ ซึ่งน่าจะเชื่อได้ว่าอาจารย์จะได้กล่าวปาฐกถาเรื่องนี้ในโอกาสพิเศษ สู่ปีที่ 24 สถาบันนโยบายศึกษา ที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมประชาธิปไตยในประเทศไทย

สถาบันนโยบายศึกษา

กันยายน 2552

เมืองไทยในสิบปีหน้า

เมื่อต้นปี พ.ศ. 2525 ศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ชูโต ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายกสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ได้ปรารภกับผมว่า กลางปีนั้นจะเป็นวาระครบรอบกึ่งศตวรรษของการ “เปลี่ยนแปลงการปกครองไทย” ผมน่าจะทำการรวบรวมข้อมูลและเหตุการณ์สำคัญๆ ทางการเมืองที่เกิดขึ้นระหว่าง 50 ปีที่ผ่านมา พิมพ์เป็นหนังสือให้แก่สมาคมสังคมศาสตร์ฯ บัดนี้หนังสือ “ข้อมูลพื้นฐานกึ่งศตวรรษแห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครองไทย” ได้พิมพ์เป็นครั้งที่สามแล้ว และปีนี้ก็เพิ่งผ่านพ้น 60 ปีแห่ง “ระบอบรัฐธรรมนูญไทย” มา ศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ชูโต ก็ได้ขอให้ผมแสดงปาฐกถาเรื่อง “เมืองไทยในสิบปีหน้า” เนื่องในงานรับรองครบรอบ 10 ปี ของสถาบันสาธารณกิจ มูลนิธิประชากรอีก

ศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ชูโต หรือที่ผมเรียกว่า “อาจารย์” ผู้นี้ เป็นบุคคลซึ่งมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนและแนะนำให้ผมต้องคิดเรื่องต่างๆ ด้านสาธารณกิจมามากอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2508 ผมจำได้ว่าผมกลับมาเยี่ยมบ้านระหว่างปิดภาคเรียนที่นิวซีแลนด์นั้น อาจารย์ให้ผมไปสัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวโทรทัศน์ของประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวียเรื่องสงครามเวียดนาม เมื่อผมจบการ

ศึกษากลับมาผมก็ได้มีโอกาสเข้าไปอยู่ในแวดวงคนกลุ่มเล็กๆ ในมหาวิทยาลัย ซึ่งผมใฝ่ใจที่จะแสวงหาคำถามและคำตอบ (ชั่วคราว) เกี่ยวกับความเป็นมาและเป็นไปของสังคมไทย อาจารย์เป็นคนหนึ่งในกลุ่มนี้ซึ่งคอยให้โอกาสคนรุ่นใหม่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำพวกเราไปแนะนำให้รู้จักกับเพื่อนชาวต่างประเทศ ทั้งที่เป็นฝรั่งและเอเชียจนพวกเราค่อยๆ เรียนรู้และเข้าสู่ “ความเป็นสากล” โดยไม่รู้ตัว

ผมจำได้ว่าอาจารย์เป็นผู้ริเริ่มอะไรต่อมิอะไรหลายอย่างไม่ว่าจะเป็น การแนะนำเพลงคลาสสิก การพูดวิทยุเล่าข่าวสาร การเมือง เศรษฐกิจระหว่างประเทศ การวิเคราะห์ผลการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การจัดรายการที่วิญญูปัญหาบ้านเมือง อย่างเป็นอิสระ (จนถูกยุบรายการไป) การจัดสัมมนากลุ่มเล็ก ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ อาจารย์ทำเงียบๆ แต่ทำด้วยความสนุกอย่างสม่ำเสมอ และทำโดยผู้เข้าร่วมไม่รู้สึกรู้ว่ามีการสอนจริยธรรมหรือศีลธรรม เพราะอาจารย์เป็นสุภาพบุรุษ-นักวิชาการประเภทที่ไม่นิยมตัดสินคุณธรรมของผู้อื่น

ที่ผมเกริ่นถึงอาจารย์อย่างยืดยาวนี้ ก็เพราะอยากชี้ให้เห็นว่าตลอดระยะเวลาที่อาจารย์ทำการสอนอยู่จนอายุครบ 60 ปี และออกจากราชการมานี้ สิ่งที่อาจารย์ได้ทำและผมได้ร่วมทำและได้เห็น ได้มีประสบการณ์ด้วยนั้น ก็สะท้อนถึงสภาวะของประเทศไทยเมื่อสามสิบปีมาแล้วได้ในระดับหนึ่ง และคงเป็นพื้นฐานของความคิดของผมเกี่ยวกับเมืองไทยในสิบปีหน้าได้มากทีเดียว

สิ่งแรกที่ผมอยากพูดก็คือ ผมจะพูดไปตามความรู้สึกซึ่งมีทั้งเหตุผลผสมอารมณ์ เพราะผมอยากเลิกเป็น “นักวิชาการ” เสียที ผมจึงจะมองเมืองไทยในสิบปีหน้าด้วยสายตาของผู้ที่อยากเป็นพลเมืองที่ดีและอยากเห็นเมืองไทยเป็นเมืองที่น่าอยู่สำหรับคนไทย

ทั้งมวล ผมอยากยอมรับตั้งแต่ต้นว่าหลายอย่างที่ผมจะพูดนี้ พูดจากความรู้สึกที่ได้สัมผัสและผ่านวิกฤตทางปัญญาบ้าง ทางความเข้าใจรู้จักตนเองและผู้อื่น ตลอดจนโลกและชีวิตบ้าง แต่ทั้งนี้ก็สะท้อนวิถีชีวิตของความเป็นครูและผู้ที่ได้เข้าไปมีส่วนในการทำหน้าที่ในทางสาขารณกิจอยู่ด้วย

ผมอยากเริ่มด้วยการกล่าวว่า **เมืองไทยในสิบปีหน้า** ก็จะมีเหมือนเมืองไทยเมื่อสามสิบปีก่อนบางอย่างและจะต่างไปมากอีกหลายอย่าง ที่ผมพูดเช่นนี้ ก็เพราะเมืองไทยเรานั้นได้มีความต่อเนื่องในทางประวัติศาสตร์มากกว่าประเทศเพื่อนบ้าน ความต่อเนื่องนี้ทำให้เราสืบสานวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ความเคยชินและช่วยให้สถาบันทางสังคมดำรงอยู่ได้อย่างแข็งแกร่ง ที่สำคัญคือสถาบันทางสังคมวัฒนธรรมนี้สามารถกลายกลืนหล่อหลอมคนต่างชาติต่างภาษาที่เข้ามาตั้งรกรากปักหลักอยู่ในเมืองไทยได้หลายชั่วอายุคนแล้ว

ผมเคยศึกษางานของเทียนวรรณ ซึ่งเขียนหนังสือไว้เมื่อเกือบ 100 ปีมาแล้ว และเมื่อกลับไปอ่านใหม่ ผมก็ยังรู้สึกทึ่งว่าเทียนวรรณเข้าใจลักษณะนิสัยคนไทยดีมาก ลักษณะนิสัยของคนไทยเป็นพื้นฐานของสังคม แม้โลกจะเปลี่ยนไปอย่างไร แต่ลักษณะนิสัยและวัฒนธรรมจะยังคงมีความต่อเนื่องอยู่ เพราะการสืบทอดกระทำผ่านบุคคล ครอบครัว และสถาบันทางสังคม-การศึกษา

ผมย้อนกลับไปประมาณ 100 ปี เพื่อจะดูว่าคนสมัยก่อนคิดถึงเมืองไทยคนไทยอย่างไร และมีความหวังต่อบ้านเมืองในอนาคตอย่างไร เทียนวรรณ ตั้งความหวังไว้มากมาย ที่สำคัญได้แก่ความปรารถนาที่จะเห็นการที่ราษฎรผู้เป็น “สายโลหิตของแผ่นดิน” ได้ร่วมเป็นเจ้าของประเทศ ข้อเขียนของเทียนวรรณ เป็นการ “วิงวอน” มากกว่า “เรียกร้อง” ไม่ว่าจะเป็นการวิงวอนให้พระเจ้าแผ่นดินรัก

ราษฎร “ดูจกั้วตา” หรือการวิงวอนขอระบอบปาลีเมนต์ก็ตาม

นอกจากคนอย่างเทียนวรรณ แล้ว ในรอบ 100 ปีที่ผ่านมา เมืองไทยเรามีนักคิดน้อยมาก อาจเป็นเพราะคนกล้าคิด-กล้าแสดงออกมักจะไม่ได้รับการยอมรับจากผู้มีอำนาจก็เป็นได้ ผมยังเคยสงสัยว่าบ้านเมืองที่ขาดนักคิดมีแต่พนักงานั้น น่าจะเป็นอันตราย เพราะผู้ครุ่นคิดมักเป็นผู้ช่างสังเกตและใฝ่ใจที่จะแสวงหาหนทางในการช่วยเตือนสตินักทำ ถึงผลกระทบของสิ่งที่มีการกระทำไป หรือคาดคะเนสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อเตรียมตัวรับและจัดการกับสถานการณ์ใหม่ๆ ได้

ในสังคมอื่นๆ นักคิดมีส่วนสำคัญในการเปิดประเด็นให้สาธารณชนได้เห็นสิ่งที่ไม่คาดคิด และได้ใช้ความคิดหาเหตุผลมาพิจารณาถกเถียงกัน เมืองไทยเราไม่ค่อยจะยอมอดกลั้นกับความคิดเห็นใหม่ๆ ในรอบ 100 ปีที่ผ่านมา เราจึงมีแต่กวีที่มีความสามารถสูงยิ่งในการรจนากาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ พรรณนาความงามบรรยายสถานที่ ดอกไม้ แม่น้ำ คู่รัก หรือไม่กี่พูดถึงชะตากรรมของตนเองอย่างสมเพศเวทนา อย่างดีก็มีโคลงโลกนิติสอนคติและการใช้ชีวิต แต่ก็ไม่มีความคิดที่เขียนอย่างลึกซึ้งซึ่งเป็นแบบ Treatise ของฝรั่ง อาจเป็นเพราะความยิ่งใหญ่ของพุทธธรรมก็ได้ พุทธธรรมเป็นปรัชญาที่เหมือนกับแหล่งอ้างอิงอันไม่มีขอบเขตจำกัดเท่าที่ผ่านมาคนไทยเราอาศัยพุทธศาสนาในการดำรงชีวิตได้หลายแง่มุม ความจำเป็นในการแสวงหาแนวคิดหรืออุดมคติอื่นที่นอกเหนือไปจากพุทธธรรมจึงมีน้อย

ผมคิดว่าการเลี้ยงนักคิดยังไม่อันตรายเท่าการทำลายนักคิดในอดีต จากเทียนวรรณ เรามี ดร.ปรีดี พนมยงค์, ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และคุณสุลักษณ์ ศิวรักษ์ แต่บุคคลทั้งสามต่างต้องเผชิญเคราะห์กรรมที่แม้จะไม่เหมือนกันในสาระสำคัญ แต่ก็ตรงกันอยู่

อย่างหนึ่ง คือ แม้ทุกคนจะได้กระทำคุณประโยชน์ต่อบ้านเมือง
อย่างอเนกประการ แต่ก็ไม่สามารถจะแสดงความคิดหรือบทบาท
ในทางสาธารณะได้อย่างเต็มที่

ในแง่นี้ สังคมไทยอีก 10 ปีหน้า ก็ยังคงจะเหมือนกับสังคม
ไทยเมื่อ 100 ปีมาแล้ว คือเป็นสังคมที่ผมเรียกว่า **สังคมทอนกำลัง**
เทียบวรรณ เคยกล่าวไว้ว่า คนไทยเรานั้นเก่งในทางข่มเหงผู้เป็น
ลูกใต้อ่อนแอกว่าเท่านั้น สังคมทอนกำลังเป็นสังคมที่คนดี คนเก่ง
คนมีความคิดอยู่ได้ยาก เพราะสังคมแบบนี้ไม่ชอบให้คนดี คนเก่ง
คนมีความคิดได้รวมตัวกันเป็นปึกแผ่น ใครอยากประกอบกรรมดี
ก็จะถูกทำลายไปอย่างรวดเร็ว ส่วนคนโงด คนสุกๆ ดิบๆ ที่ไม่
ควรจะได้รับยกย่องกลับได้มีอำนาจวาสนาในเมืองไทย 100 ปี
ที่ผ่านมา และอีก 10 ปีหน้า การที่คนสุกๆ ดิบๆ จะกุมอำนาจ
ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองก็ยังมีอยู่ต่อไป แล้วสร้างปัญหา
เป็นระยะๆ ให้กับบ้านเมือง

สังคมที่ไม่ได้ผ่านการเป็นอาณานิคมของต่างชาติมา แต่มี
การกดขี่ภายใน เอาเปรียบกันเองอย่างสังคมไทย มีผลทำให้การ
กดขี่นั้นมองเห็นไม่ชัด การรวมกำลังกันเข้าสู่กับความเอาเปรียบ
นั้นจึงเกิดขึ้นได้ยาก ผมเคยคิดว่าหลัง 14 ตุลา 2516 แล้ว
“บ้านเมืองคงดีขึ้น” ในแง่ของการช่วยกันสร้างสรรค์ชาติ แต่เมื่อ
มี 6 ตุลา 2519 และพฤษภาคม 2535 ผมก็ได้ข้อสรุปว่าสังคมเรา
เป็นสังคมทอนกำลัง แต่ในระยะเวลา 100 ปีที่ผ่านมา โลกเราแม้
จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่ก็ยังถือว่าไม่เร็วมากนัก
บ้านเมืองเราจึงสามารถทะเลาะเบาะแว้ง ฆ่ากันเองอยู่ได้เรื่อยๆ
โดยที่ไม่มีการพลิกผันดิ่งลงเหวไปเหมือนอย่างชาติอื่น แต่ใน
ศตวรรษที่ 21 ซึ่งกำลังจะมาถึงนี้ โลกได้เปลี่ยนไปอย่างใหญ่หลวง
ในแง่ของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสาร โลก

ภายหลังสงครามเย็นแม้จะมีแง่ดี เพราะมีความสงบก็จริงอยู่ แต่ภายใต้ความสงบนั้น ก็มีการแข่งขันทางเศรษฐกิจมากขึ้น และการแข่งขันทางเศรษฐกิจนี้มีความรุนแรง ความถี่และความต่อเนื่องยิ่งกว่าสงคราม ซึ่งนานๆ จะเกิดขึ้นสักครั้ง และเป็นความขัดแย้งทางกำลังอาวุธที่มีความซับซ้อนน้อยกว่าการแข่งขันทางเศรษฐกิจ

โลกที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ได้เปลี่ยนไปในแง่ของเอกภาพทางความคิดอีกด้วย แต่เป็นเอกภาพของความคิดที่เน้นความหลากหลาย ในขณะที่ในยุคก่อนๆ เป็นการแบ่งขั้วทางความคิด ซึ่งมีพี่เบิ้มคอยกำหนด อธิบาย และตีความ ประยุक्त ความคิด-อุดมการณ์นั้น ให้กลุ่มประเทศที่สังกัดขั้วของตน การล้มละลายของพวกคอมมิวนิสต์ทำให้พวกประชาธิปไตยกลายเป็นระเบียบโลกใหม่ แต่มีข้อแตกต่างเชิงคุณภาพที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือระเบียบโลกใหม่นี้มีการเกาะกลุ่มของคุณค่าที่ส่งผลสะท้อนต่อประเทศที่ด้อยด้านทุนและเทคโนโลยีเป็นอย่างมาก

ในสมัยสงครามเย็น สหรัฐอเมริกาใช้ประชาธิปไตยเพื่อต่อสู้กับลัทธิคอมมิวนิสต์ในแง่ของการอ้างอิงเท่านั้น แต่มิได้ตั้งใจจริงที่จะเกื้อหนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ปัจจุบันทั้งอเมริกา ยุโรป อังกฤษ และญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่ร่ำรวย ได้อาศัยกรอบระเบียบโลกใหม่ในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ-การเมืองระหว่างประเทศ

ระเบียบโลกใหม่ ซึ่งรวมประชาธิปไตยที่เน้นสิทธิมนุษยชน การกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม การปกครองที่สะอาด-มีประสิทธิภาพ ยังเน้นให้มีการลดกำลังอาวุธและทหาร การรักษาสันติภาพ และการส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบการตลาดที่เสรีอีกด้วย ดังนั้นคุณค่าของระเบียบโลกใหม่นี้จึงบังคับไปในตัวให้เราต้องรู้จักคิดและมีการกระทำในแง่ของการร่วมมือเพื่อจรรโลง-

ส่งเสริมคุณค่าดังกล่าวอย่างเข้มแข็ง

สรุปได้ว่า ระเบียบโลกใหม่มีชื่อเรียกร้องให้เรารับผิดชอบ ทั้งต่อสังคมภายในและภายนอกมากขึ้น จะอ้างว่าเราอยากอยู่ของเราอย่างนี้ไม่ยุ่งกับใครไม่ได้

ผมเห็นว่านี่เป็นประเด็นหลักที่จะกำหนดทิศทางของบ้านเมืองไทยอีก 10 ปีข้างหน้า หากเป็นเช่นนี้เราก็ควรจะคิดให้กว้างไกลออกไปว่าอีก 10 ปีข้างหน้าโลกจะเป็นอย่างไร ภูมิภาคนี้จะเป็นอย่างไร เราจึงจะคาดคะเนได้ว่าเมืองไทยอีก 10 ปีข้างหน้าจะเป็นอย่างไร

ผมได้พูดถึงระเบียบโลกใหม่แล้ว คำถามก็คือ ในขณะนี้บ้านเมืองเรากำลังเตรียมตัวที่จะเป็นส่วนหนึ่งของโลกใหม่นี้อย่างไรบ้าง เป็นที่น่าเสียดายว่าผู้นำรุ่นเก่าของเรามีน้อยคนมากที่เข้าใจในพลังของการเปลี่ยนแปลงนี้ การรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2535 เกิดขึ้นเพราะกรอบความคิดเก่าๆ ความหวาดกลัวแบบเก่าๆ ที่มองเข้าหาตัวและพรรคพวกมากกว่ามองออกนอกตัว ผมเคยพูดถึง พ.ศ. 2534-35 ว่าเป็นรอยต่อของประวัติศาสตร์ในแง่ที่คนรุ่นเก่าจะประคับประคองบ้านเมืองให้เกิดการปรับตัวไปสู่ความเป็นสากล และนำทางการเปลี่ยนทัศนคติคุณค่าเพื่อรับกับกระแสประชาธิปไตย แต่โมหะคติ โทสะคติ และภยาคติ ของคนแก่ๆ บางคน ผสมผสานกับความคับแคบอย่างไร้เดียงสาของคนบางกลุ่ม หนุนด้วยความโหดของนักวิชาการและนักกฎหมายเลวทรามอีกไม่กี่คน ทำให้เราต้องเห็นคนไทยฆ่ากันเองอย่างที่ทราบกันอยู่แล้ว

อีก 10 ปีหน้า เมืองไทยก็จะต้องมีการเติบโตทางเศรษฐกิจไปอย่างรวดเร็ว จะต้องเข้าสู่สถานะของสังคมเมือง และมีระบบการผลิตทางอุตสาหกรรมมากขึ้น ผมเองไม่อยากพูดในรายละเอียด เพราะจะเป็นการคาดการณ์ทางเศรษฐศาสตร์ไป แต่ที่เรายัง

ขบไม่แตกก็คือปัญหาที่ติดกับเรามาเป็น 100 ปีแล้ว คือปัญหาของความล่าช้าในการปรับกรอบความคิดใหม่ของกลุ่มคนที่สืบทอดวัฒนธรรมย่อยของราชการมาเป็นเวลานาน ขณะนี้เราเริ่มเห็นการแปรผันของอำนาจทางการเมืองแล้ว แต่อำนาจที่ดูเหมือนว่าจะมีเพิ่มมากขึ้นในสถาบันหลักทางการเมือง อย่างในบทบาทของ ส.ส. กี่ดี พรรคการเมืองและสภาผู้แทนราษฎรก็ดี ล้วนแต่เป็นอำนาจที่มีความชอบธรรมลดต่ำลง ในระยะยาวทั้งสิ้น เหตุที่เกิดสถานะของการกั๊กมูมแย่งทรัพยากร ในกลุ่มชนชั้นนำขึ้นนี้ ก็เพราะตลอดเวลา 60 กว่าปีที่ผ่านมา เราไม่เคยมี กติกา และ ธรรมเนียมปฏิบัติ ทางการเมืองที่ศิวิไลซ์เลย ส่วนใหญ่เป็นการแบ่งปันอำนาจและทรัพยากรกันในระหว่างข้าราชการโดยอาศัยนามของราษฎรทั้งสิ้น มาบัดนี้มีกลุ่มใหม่เข้ามาขอส่วนแบ่งด้วย คือ ส.ส. ซึ่งก็อ้างนามของราษฎรอีกเช่นกัน

ในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา รัฐปลอดจากสงครามคอมมิวนิสต์ ซึ่งต่อสู้โดยอ้างนามประชาชน แต่รัฐกลับเข้าสู่ความขัดแย้งกับประชาชนโดยตรงมากขึ้น โดยเฉพาะทางด้านที่ดินทำกิน และทรัพยากรธรรมชาติ ผมเคยทำวิจัยให้ชื่อว่า ความมั่นคงกับสิ่งแวดล้อม : ความมั่นคงของรัฐกับความไม่มั่นคงของราษฎร อีก 10 ปีข้างหน้า ความขัดแย้งนี้จะรุนแรงมากขึ้น เพราะลำพังกลไกและกระบวนการทางรัฐสภา ที่เป็นทางการ ของเรา ย่อมไม่เพียงพอและฉับไวพอที่จะแก้ไขหรือบรรเทาความทุกข์ยากเดือดร้อนที่สุขส่งสมมานาน จะว่าไปแล้ว แต่ก่อนพรรคคอมมิวนิสต์มีบทบาทในการแบกภาระปัญหาของประชาชนร่วมกับรัฐ มาบัดนี้พลพรรคคอมมิวนิสต์ กลายเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยไปหมด คนเหล่านี้เคยมีหน้าที่ในการต่อสู้เพื่อประชาชน ตอนนี้อยากเป็นประชาชนผู้ร่วมพัฒนาชาติ มีสิทธิมากกว่ามีภาระหน้าที่ ภาระ

หนักจึงตกเป็นของรัฐแต่เพียงถ่ายเดียว พรรคคอมมิวนิสต์ไทย แทนที่จะได้อำนาจแล้วล้มทลายไปเหมือนที่เกิดขึ้นในยุโรป ตะวันออก กลับยอมแพ้แล้วถ่ายโอนภารกิจอันหนักหน่วงไปให้แก่รัฐ และรัฐบาล

รัฐ ระบอบ และรัฐบาล จึงต้องรับกับประชาชนที่ตื่นตัว เพราะได้รับประสบการณ์ทางการเมืองอย่างต่อเนื่องยาวนานใน ชนบท ทั้งจากพรรคคอมมิวนิสต์และจากพลังประชาธิปไตย แต่ ระบอบประชาธิปไตยยังไม่กล้าแข็ง ระบอบยังไม่ยาวนานพอที่ พรรคการเมือง และกระบวนการเลือกตั้งจะคัดคนเลว คนเห็นแก่ ประโยชน์ส่วนตัวอย่างหน้าด้านๆ หรือโจรปล้นชาติในคราบของ นักการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ออกจากระบบการเมือง ระบอบ และรัฐบาลจึงจะเปราะบาง

เมื่อพูดถึงอนาคตและการคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงใน อนาคตแล้ว ผมเห็นว่าเราควรจะถามด้วยว่า นอกจากการเติบโต ทางเศรษฐกิจและการเสื่อมทรามทางสังคม-วัฒนธรรมแล้ว มี ปัจจัยใดบ้างที่คงที่ คือไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก สิ่งนี้คือ **ที่ตั้ง ทางภูมิศาสตร์** ของประเทศไทยเรา อาณาเขตของบ้านเมืองเราเคย มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นระยะๆ แต่มีลักษณะคงที่ถาวรเมื่อประมาณ 100 ปีมานี้เอง ความคงที่ถาวรของที่ตั้งรัฐประชาชาตินี้ เป็น เครื่องกำหนดอิสระในการจัดการกับการเปลี่ยนแปลงภายในรัฐใน ระดับหนึ่ง ผมจึงอยากชี้ให้เห็นว่า เราควรนึกถึงการเปลี่ยนแปลง ภายใต้อกรอบระเบียบโลกใหม่ ควบคู่ไปกับสภาพทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนพลังทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ภายในส่วนย่อยของโลก ภูมิภาค และภายในรัฐ

ระเบียบโลกใหม่ที่มีความเกี่ยวข้องข้องพัวพันทางเศรษฐกิจ ความเป็นสากลของทุนข้ามชาติ การปรับเปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจ

แบบสังคมนิยมมาเป็นเศรษฐกิจที่เน้นการปล่อยให้พลังของตลาดเป็นกลไกหลักได้เริ่มผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวที่สำคัญอันนอกเหนือไปจากทุน อย่างน้อยสามประการ คือ

หนึ่ง การเคลื่อนไหว อพยพของประชากร ทั้งที่เกิดจากปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง การทหาร เชื้อชาติ ภาษา และที่เกิดจากความต้องการหางานทำในส่วนที่ร่ำรวยกว่า

สอง การแสวงหาขายการติดต่อทางการผลิต และการค้าขายข้ามประเทศ ทั้งที่เป็นการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ

สาม การขยายการติดต่อสื่อสารคมนาคมระหว่างพื้นที่ต่างรัฐ ที่มีที่ตั้งใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะเพื่อเพิ่มสมรรถนะทางการแข่งขัน ด้วยการลดค่าโสหุ้ยทางการขนส่ง

การเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้เกิดจาก กฎของการอยู่ใกล้เคียงกัน (law of proximity) และทำให้เราย้อนกลับไปฟื้นฟูหรือยอมรับการติดต่อสัมพันธ์ของพื้นที่ใกล้เคียงตามธรรมชาติก่อนเกิดรัฐประชาชาติสมัยใหม่เมื่อ 100 ปีมาแล้ว ดังนั้นโลกสมัยใหม่ซึ่งอาณาบริเวณของรัฐประชาชาติมีความคงที่แล้ว จึงพลิกกลับไปหาความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมที่เคยมีมาก่อนเกิดการปักปันเขตตามธรรมเนียมของกฎหมายระหว่างประเทศอีก

แม้ในรัฐหนึ่งๆ เราก็เห็นการเคลื่อนไหวของพลังท้องถิ่นชุมชนมากขึ้น พลังนี้จะไม่จำกัดตัวอยู่เฉพาะภายในชาติ และจะข้ามชาติด้วยกระแสกดดันด้านการค้าและการถ่ายเทของทุน การผลิต และแรงงาน “สามเหลี่ยมทางเศรษฐกิจ” ทั้งบนบกและข้ามทะเลมหาสมุทรกำลังเกิดขึ้นไม่เฉพาะระหว่างรัฐ แต่ระหว่างท้องถิ่นภายในรัฐแต่ละรัฐ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย กับสิบสองปันนา-หลวงพระบาง หรือหาดใหญ่-กัวลาลัมเปอร์-สุมาตรา ฯลฯ

ผมคิดว่าในอีกสิบปีหน้าสิ่งที่ผมเรียกว่า การกลับคืนมาของ ความสำคัญของภูมิรัฐศาสตร์ น่าจะเป็นปัจจัยกำหนดความสัมพันธ์ ทางสังคมที่สำคัญที่สุดของเมืองไทย สามเหลี่ยมการเติบโตทาง เศรษฐกิจ น่าจะมีส่วนในการทำให้ความรู้สึกผูกพันเก่าๆ ซึ่งเคย เลือนหายไปเพราะกำเนิดและการขยายตัวของรัฐประชาชาติกลับคืน พื้นตัวขึ้นมาอีก พลั๊งท้องถิ่นจะข้ามรัฐประชาชาติส่วนกลางไป เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพลั๊งท้องถิ่นในอีกรัฐประชาชาติหนึ่ง สำหรับ เมืองไทยเรา การเมืองภายในจะมีลักษณะเป็นภูมิภาคนิยมมากขึ้น เป็นลำดับ รัฐบาลกลางที่เคยแข็งแกร่งจะอ่อนล้าลงเพราะการรวม ศูนย์อำนาจที่มีมากเกินไปตั้งแต่อดีตเริ่มจะส่งผลทำให้เกิดปัญหา หมักหมมของนครใหญ่ที่บ่อนทำลายความสามารถของกลไกต่างๆ ส่วนของสังคมและทางการเมืองที่จะแก้ปัญหา ซึ่งระบบสร้างขึ้นให้ กับตัวระบบเอง โครงสร้างเก่าที่ไม่มีเทคโนโลยีช่วยในการติดต่อ สัมพันธ์จะตายซาก ส่วนของสังคมและเศรษฐกิจที่จะพอก้าวไป พร้อมๆ กับการเปลี่ยนแปลงได้ คือ ส่วนที่ไม่ต้องพึ่งพาโครงสร้าง เก่า และมีวิธีการติดต่อสัมพันธ์กันโดยไม่ถูกจำกัดโดยพรมแดน ของอำนาจรัฐ อำนาจของรัฐและรัฐบาล จะเริ่มหมดความหมาย ในสักสิบปีข้างหน้า

ผมเห็นว่าศตวรรษที่ 21 จะเป็นศตวรรษของระเบียบโลกใหม่ ซึ่งอาจเห็นบทสุดท้ายของอำนาจรวมศูนย์ของรัฐประชาชาติ รัฐ ไทยในอีกสิบปีข้างหน้าจะครอบครองอยู่บน พหุชุมชน ซึ่งแต่ละ ชุมชนมีลักษณะแตกต่างหลากหลาย ทั้งทางด้านการผลิต และวิถี ชีวิตของประชาชน ภูมิภาคนิยม จะทวีความรุนแรงมากขึ้น และ การเมืองจะเป็นการแก่งแย่งทรัพยากรและงบประมาณที่มุ่งเน้น ตอบสนองผลประโยชน์ที่แคบกว่าที่เคยเป็นมาในอดีต โดยเฉพาะ อย่างยิ่งแรงกดดันของนักการเมืองซึ่งจำเป็นต้องอาศัยฐานคะแนน

เสียงจากท้องถิ่น

การก่อตัวของอำนาจชุมชนในศตวรรษที่ 21 สอดรับกับกระแสประชาธิปไตยที่เน้นระบบการเลือกตั้ง พรรคการเมืองอีกสิบปีข้างหน้าจึงจะกลายเป็นพรรคภูมิภาค มากกว่าที่จะเป็นพรรคแห่งชาติ แนวโน้มนี้ได้มีขึ้นแล้ว และผมเห็นว่ามีทิศทางชัดเจนมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ เช่น พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งมีลักษณะเป็นพรรคปีกซ้ายได้ พรรคชาติพัฒนาจะคลี่คลายเป็นการรวมพรรคของภาคอีสาน พรรคชาติไทยเป็นพรรคภาคกลาง ในขณะที่เมืองหลวงจะเป็นยุทธภูมิที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่แน่นอนและเป็นการยากที่จะเห็นความมั่นคงหยั่งรากลึกของพรรคใดพรรคหนึ่ง

ในขณะที่เกิดการไหลเวียนของแรงงานข้ามชาติจากบริเวณชายแดน อีกสิบปีข้างหน้า ประเทศไทยจะเผชิญกับปัญหาของการแตกกระจายเป็นส่วนๆ ของภาคเหนือตอนบน ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รัฐสภาและรัฐบาลส่วนกลางจะเป็นเพียง **เวทีของการต่อสู้แข่งขันของพลังภูมิภาคนิยม** ดังกล่าวนี้ และผลประโยชน์ระหว่างธุรกิจในอาณาบริเวณใกล้เคียงกัน จะทำให้รัฐบาลกลางหมดความหมายลงเป็นลำดับ ที่สำคัญ ได้แก่ บริเวณชายแดนไทย-พม่า และไทย-ลาว-กัมพูชา

ผมคิดว่าปัญหา “ชายแดน” ที่เคยมีอยู่ในอดีตจะแปรเปลี่ยนไปในเชิงคุณภาพ กล่าวคือ เป็นปัญหาระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจชายแดนที่รวมคนหลายชาติ ต่อสู้กับรัฐบาลกลาง ดังนั้นรัฐเดี่ยวที่ปรับตัวไม่ทันเพราะแข็งตัว ไม่ยืดหยุ่น จึงจะประสบปัญหาหนักหน่วงที่สุด คือไม่สามารถดำเนินการตามแผนและโครงการใหญ่ๆ (เช่น การสร้างเขื่อน หรือการใช้พื้นที่เพาะปลูกพืชที่ส่วนกลางเป็นผู้กำหนดสนับสนุนให้เกษตรกรผลิต) ได้ การเสื่อมอำนาจของรัฐเดี่ยว และการค่อยๆ หมดอำนาจลงของกลไกรัฐ

(ระบบราชการ) นี้ จะเป็นลักษณะเด่นที่สุดของเมืองไทยใน ศตวรรษที่ 21 ในขณะที่ศตวรรษที่ 19 เป็นห้วงเวลาแห่งการ โต้ตอบกับกระแสอาณานิคม ซึ่งลงเอยด้วยการปรับเปลี่ยน บ้านเมืองให้ทันสมัย โดยที่อำนาจทางการเมืองในส่วนกลาง สามารถรวมตัวและร่วมมือกันสร้างอำนาจรัฐจากศูนย์กลางให้ กล้าแข็งขึ้นได้ และศตวรรษที่ 20 เป็นการสานต่อรากฐานนั้น ศตวรรษที่ 21 จะเป็นช่วงเวลาแห่งการที่ปัญหาทั้งหลายทั้งปวง ซึ่งหมักหมมและไม่ได้รับการแก้ไขปรับปรุงด้านโครงสร้างมา ตลอดระยะเวลา 100 ปี ทำให้รัฐประชาชาติที่เป็นรัฐเดี่ยวรวม อำนาจต้องเผชิญกับปัญหาภายในระบบที่ตัวระบบได้สร้างไว้

เมืองไทยใน 10 ปีหน้า จึงจะเป็นแดน อนารยธรรมทาง การเมือง เพราะเราไม่เคยมีการค้นหาแนวทางการปรับระบบ การเมืองและระบบราชการอย่างจริงจัง เราขาดนักคิดและขาด ช่องทางที่จะกระตุ้นให้เกิดการใช้ความคิด ระดมกำลังกันช่วย เตรียมรับสถานการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต

ถ้าจะถามผมว่า แล้วอีก 10 ปี จะเป็นอย่างไร ผมไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เราทุกคนทราบดีอยู่แล้ว แต่อยากจะเน้นว่าเมืองไทยในอีก 10 ปีข้างหน้า จะเกิดความ รุนแรงทั้งในเมืองและชนบทมากขึ้นอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน หากเราไม่รีบเตรียมหามาตรการแก้ไขไว้นั้นๆ

เราล้มไปหน่อยเดียว เวลานี้กรุงเทพฯ เป็นมหานครใหญ่ที่มี ปัญหาเกินกว่าการที่จะใช้ระบบการบริหารงานของเทศบาลนคร แก้ไข ปัญหาการจราจรกลายเป็นปัญหาระดับชาติ และเป็น สาเหตุสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยขาดโอกาสในการแข่งขันทางสากล ไม่ว่าจะเป็นการเป็นศูนย์กลางองค์กรระหว่างประเทศ ภูมิภาค หรือ ศูนย์กลางการเงินระหว่างประเทศ

ทุกวันนี้เราพูดกันเสมอว่าโลกเราเล็กลงแคบลง แต่ความสามารถของระบอบ และรัฐบาลในการใช้โอกาสจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร เพื่อเอื้ออำนวยให้ทั้งภาคเอกชนและภาคประชาชนได้อานิสงค์ของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีมากน้อยอย่างไร ปัญหาที่สั่งสมกันมานานจนปะทุขึ้นดังได้กล่าวมาแล้ว ทำให้รัฐ ระบอบ และรัฐบาลในอีก 10 ปีข้างหน้า จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบมากขึ้น

แต่การรับผิดชอบในการจัดการปัญหามิได้หมายถึงการเพิ่มอำนาจให้แก่รัฐบาล ตรงกันข้าม ได้แก่ การตระหนักในความรุนแรงหนักหน่วง ซับซ้อน เร่งด่วนของปัญหาว่า รัฐ และรัฐบาลจะต้องยอมแบ่งความรับผิดชอบนี้ให้ภาคประชาชนอย่างเร่งด่วนยิ่งรัฐและรัฐบาลสงวนอำนาจไว้มากเท่าใดก็ยิ่งจะก่อให้เกิดการเผชิญหน้ากับประชาชน โดยตรงมากยิ่งขึ้น

ขณะนี้พลังจากระเบียบโลกใหม่ ดูจะบีบรัดภาคเอกชนบางส่วนมากเป็นพิเศษ และหากรัฐยังแยกผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติออกจากผลประโยชน์เฉพาะส่วน (แม้จะมีปริมาณมากเป็นหมื่นล้านบาท) ไม่ได้ รัฐ และรัฐบาลก็จะถูกนำไปอยู่ในฝ่ายตรงข้ามกับพลังของระเบียบโลกใหม่ ปัญหาการค้าขายชายแดนทางพม่าและกัมพูชา เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนสำหรับเรื่องนี้

เมื่อ 40 กว่าปีก่อน ความขัดแย้งแข่งขันระหว่างชาติที่เริ่มการพัฒนาอุตสาหกรรมสูงก่อให้เกิดการแบ่งเป็นขั้วอำนาจ และโลกต้องตกอยู่ในสภาวะของสงครามเย็นและต่อเนื่องอย่างยาวนานจากนี้ไปจนถึงการสิ้นสุดศตวรรษที่ 20 จะเป็นการมุ่งลดความเข้มข้นของโครงสร้างและคุณค่าต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากสภาวะสงครามเย็น การที่อเมริกา ยุโรป อังกฤษ และญี่ปุ่น ต่างมีนันทานุมัติในการใช้กรอบระเบียบโลกใหม่ดำเนินความสัมพันธ์รอบทิศทางอย่างเป็น

ระบบ จะมีผลทำให้สถานะใหม่นี้ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องยาวนาน อย่างน้อยก็อีก 20-30 ปีข้างหน้า

เราไม่ทางเลือกอื่นนอกจากจะร่วมในกระแสนี้ เพราะการขัดขืนกระแสนี้โดยอ้างเหตุผลทางวัฒนธรรม ย่อมหมายถึงการปฏิเสธความเป็นมนุษย์ที่เสมอหน้ากับชนชาติอื่นๆ การอ้างวัฒนธรรมเป็นการอ้างเพื่อรักษาอำนาจของกลุ่มผู้ปกครองไว้ โดยเฉพาะกลุ่มอำนาจเก่าที่มีความต่อเนื่องยาวนาน เช่น ผู้นำในจีน อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ สำหรับเมืองไทยเราแล้ว นับว่าเป็นเคราะห์ดีที่เรายังไม่มียุคอำนาจใดที่สามารถสร้างฐานรากที่ลึกถึงไว้ได้ การแบ่งรับ-แบ่งสู้จึงเป็นพฤติกรรมที่เราเห็นกันอยู่ในรัฐบาลภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

ผมเองได้เล็งเห็นปัญหาของการขาดการหนุนช่วยระบอบประชาธิปไตยในระยะเปลี่ยนผ่าน และได้เสนอแนวทางหนุนช่วยโดยอาศัยการนำพลังสถาบันทางสังคมที่ยังมีความชอบธรรมสูงเด่นอยู่ มาประคับประคองระบบด้วยการเสนอให้มีสภาของภาคประชาชน ผมยังคงมีความเชื่อว่า เมืองไทยใน 10 ปีข้างหน้ายังคงต้องการสถาบันเสริมสถาบันที่เป็นทางการของระบอบการเมือง มิฉะนั้นแล้ว **สังคมทอนกำลัง** ก็จะทำให้ความชอบธรรมของรัฐสภา พรรคการเมือง และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลดต่ำลงเรื่อยๆ จนเกิดวิกฤตได้

ในอดีตคณะทหารทำการรัฐประหารโดยอาศัยความไม่พึงพอใจของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลและเป็นปรอทวิด หรือไม่ก็เกิดจากการแย่งชิงอำนาจหรือด้วยความเกรงกลัวที่จะสูญเสียอำนาจจะด้วยเหตุผลอย่างไรก็ดี การรัฐประหารมีบทบาทในการจัดการกับปัญหาดังกล่าวเพียงชั่วคราวแล้วก็เกิดการปรับเปลี่ยนแนวร่วมของพลังหลักกันใหม่ รัฐประหารในระยะแรกๆ มีผลกระทบต่อ

ประชาชนน้อยมาก แต่มาในระยะหลังมีผลอย่างรุนแรงต่อประชาชนโดยตรงมากขึ้นเป็นลำดับ

การมีรัฐประหารบ่อยๆ เคยเป็นวิธีการใช้แก้ปัญหาชั่วคราวได้ และมีลักษณะเป็นแบบแผนที่มีผู้ใช้เป็นการจัดการนอกเหนือการดำเนินงานทางการเมืองแบบปกติ แต่หลังเหตุการณ์พฤษภา 2535 แล้ว รัฐประหารในระยะ 10 ปีหน้า คงจะต้องมีความรุนแรง และหากมีก็เป็นการพลิกแผ่นดินเพื่อก่อเกิดการกดขี่อย่างเด็ดขาดรุนแรง ซึ่งเป็นไปได้ยากในปัจจุบัน เมื่อเป็นเช่นนี้ปัญหาระหว่างรัฐระบอบรัฐบาลกับประชาชนก็ยิ่งจะทวีความรุนแรงมากขึ้น หากรัฐและรัฐบาลยังไม่ต้องการปล่อยอำนาจ

เมืองไทยอีก 10 ปีหน้า คงจะมีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจมาก และความเป็นสากลตลอดจนแรงผลักดันจากกระแสเศรษฐกิจโลกจะต้องก่อให้เกิดการปรับตัวครั้งใหญ่ ซึ่งผมคาดว่า การปรับตัวดังกล่าวนี้จะเป็น การก้าวข้าม (bypass) ระบบราชการมากกว่าที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในระบบราชการ การก้าวข้ามระบบราชการนี้ จะเกิดขึ้นในทุกระดับ คือ ทั้งในระดับสูง ระหว่างภาคเอกชนกับราชการ และในระดับล่าง ระหว่างราชการกับภาคประชาชน เราจะได้เห็นการปะทะกันระหว่างคุณค่าของระเบียบโลกใหม่ กับคุณค่าที่ยังตกค้างหลงเหลืออยู่ของโลกเก่า และด้วยเหตุนี้ ผมจึงคาดว่าเราจะเห็นบทบาทของศาสนาในทางการเมืองมากขึ้น ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ

นอกจากการก้าวข้ามระบบราชการแล้ว สังคมไทยคงจะถูกกดดันโดยพลังจากชนบทมากขึ้น ผมไม่ได้มองไปที่พลังกรรมกร เพราะผมเห็นว่าพลังกรรมกรในเมืองจะได้รับการดูแลเอาใจใส่ตอบสนองจากรัฐบาลมาก แต่ชนบทจะถูกถูกลิดรอน และดูแลเอาทรพยากร หรือมีการลงไปแย่งใช้จากชนบทมากขึ้น เมื่อประเทศ

เพื่อนบ้านได้รับแหล่งทุนที่ยังขาดแคลนอยู่จากที่อื่น ส่วนของเอกชนไทยซึ่งไปอาศัยทรัพยากรจากประเทศเหล่านั้นอย่างขาดเทคโนโลยีหรือการร่วมทุนเชิงอุตสาหกรรมก็จะถูกกดดันและมีข้อจำกัดมากขึ้น

ถ้าเราไม่มีการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์กันในหมู่โดยเฉพาะในระดับกลุ่มผู้นำที่เราเรียกว่า **กลุ่มยุทธศาสตร์** ให้เข้าใจถึงการตื่นตัวและความเดือดร้อนของประชาชนในชนบท รัฐก็จะกลายเป็นคู่แข่งแย่งแทนที่จะเป็นผู้บริหารประชาชน ไม่ว่าจะไปอีก 10 ปี หรือ 100 ปี หากโลกทัศน์ของกลุ่มผู้มีอำนาจยังไม่เปลี่ยนไป พวกเขา ก็จะต้องถูกละเลยและก้าวข้ามไปโดยพลังที่เติบโตในยุคที่ไม่มีสงครามเย็นอย่างแน่นอน อีก 10 ปีข้างหน้า ผู้ที่เกิดในปี 1980 จะอยู่ในวัยหนุ่มสาว ปี 1990 เป็นจุดเปลี่ยนผ่านที่สำคัญ ผู้ที่เกิดในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 อย่างผมจะอายุ 60 ปี ส่วนนักการเมืองวัย 60 ปีขึ้นไปขณะนี้จะมีอายุ 70 ปีขึ้นไป ความแตกต่างทางชนต่างรุ่นมีความสำคัญมาก เพราะประสบการณ์ในชีวิตของคนแต่ละรุ่นไม่เหมือนกัน สิ่งที่เราเรียกว่ารอยประทับใจทางประวัติศาสตร์ของคนที่อายุ 60 ปี อีก 10 ปีข้างหน้า คือ เหตุการณ์ 14 ตุลา 6 ตุลา และพฤษภา 2535 สำหรับคนอายุ 40-50 ปี ในศตวรรษที่ 21 ก็ยังผ่านพบเหตุการณ์เหล่านั้นมาแล้ว

ผมเห็นว่าชีวิตมนุษย์จะดีได้ก็ด้วยการมีชีวิตอยู่โดยมีทางเลือก ผมโชคดีที่ผมมีทางเลือกมากกว่าคนอื่นอีกหลายคน ผมอยากเห็นเมืองไทยในศตวรรษที่จะมาถึงนี้ เป็นเมืองที่ให้ทางเลือกอันหลากหลายแก่คนจำนวนมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และผมอยากให้การบรรลุเป้าหมายนี้เป็นไปอย่างสันติวิธี

